

Article Arrival Date

12.11.2020

Article Type

Research Article

Article Published Date

15.12.2020

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.38063/ejons.353>

**TARIM VE PANDEMİ:
COVID-19 SONRASI TÜRK TARIMI NASIL DEĞİŞMELİ?**

AGRICULTURE AND PANDEMIC:

HOW SHOULD TURKISH AGRICULTURE CHANGE AFTER COVID-19?

Yüksel AKIN

PhD.Std., Usak University, Graduate Education Institu Dep. of Animal Science, Uşak, Turkey,
yuksel.akin@usak.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7240-2031>

Buket ÇELEN

Lecturer, Usak University Sivaslı Vocational School, Dep. of Plant and Animal Prod., Uşak, Turkey
buket.celen@usak.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7525-3211>

Mehmet Fatih ÇELEN

Prof.Dr., Usak University Agriculture Faculty, Department of Animal Science, Uşak, Turkey,
fatih.celen@usak.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2513-3980>

Alper KARAGÖZ

Assoc.Prof.Dr. Usak University Faculty of Arts and Sciences, Dep. of Molecular Bio. and Genetics,
Uşak, Turkey, alper.karagoz@usak.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8178-223X>

904

ÖZET

Tarım, yaşamımız için gerekli hayvansal ve bitkisel ürünleri elde etmek amacıyla belirli bir biyolojik ve sosyo-ekonomik ortamda gerçekleştirdiğimiz etkinliklerdir. Tarım Sektörü, beslenmeyle ilgili tüm maddelerin (tarımsal ürünler, su ürünleri, maden suları, mayalar, orman ürünleri vb.) insan ve hayvan beslenmesinde doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak (hammadde) kullanılmak üzere işlenmesine, hazırlanmasına ve son tüketiciye sunulmasına ilişkin tüm işlemleri içeren geniş istihdam alanına sahip bir sektördür. Covid-19 pandemisinin, tarım ürünlerinin yetiştirilmesinden, hasat edilmesine, lojistik hizmetlerinden son tüketiciye ulaştırılmasına kadar tarım sektörüne olumsuz etkileri olmuştur. Hastalığın bulaş riskinin yüksek olması da gıda güvenliği noktasında tüketicilerin daha hassas olmasına neden olmakla beraber sınırların kapatılması ile gıda temininde arz talep dengesizlikleri yaşanmıştır. Salgın boyunca Tarım ve Orman Bakanlığı; veteriner hekimlere, hayvancılık işletmelerine, çiftçilere, ekmek ve unlu mamul işletmelerine, vb. covid-19 tedbirlerini içeren özel broşürler hazırlamış ve rutin denetimlerini gerçekleştirmiştir. Türkiye, farklı iklim özelliklerinde birçok tarımsal ürünün yetiştirildiği, jeopolitik öneme sahip bir ülkedir. Modern tarım yöntemlerini kullanarak genç nüfus potansiyelini tarım sektöründe değerlendirdiği takdirde dünyada tarım sektöründe söz sahibi ülke olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, covid-19, pandemi, Türk tarımı.

ABSTRACT

Agriculture is the activities we carry out in a specific biological and socio-economic environment in order to obtain animal and plant products necessary for our lives. The Agricultural Sector includes all processes regarding the processing, preparation and delivery of all nutritional products (agricultural products, aquaculture, mineral water, yeast, forest products, etc.) to be used directly or indirectly (raw materials) in human and animal nutrition. It is a sector with a wide range of

employment. The Covid-19 pandemic has had a negative impact on the agricultural sector, from growing and harvesting agricultural products, from logistics services to delivery to the end consumer. The high risk of disease transmission also caused consumers to be more sensitive about food safety, but supply and demand imbalances were experienced in food supply with the closing of the borders. Ministry of Agriculture and Forestry during the epidemic; to veterinarians, livestock businesses, farmers, bread and bakery products businesses, etc. prepared special brochures containing covid-19 measures and carried out routine inspections. Turkey, where many agricultural products grown in different climatic conditions, is a country with a geopolitical importance. If the young population potential is evaluated in the agricultural sector by using modern agricultural methods, it will be a country that has a say in the agricultural sector in the world.

Key Words: Agriculture, covid-19, pandemic, Turkish agriculture.

1. GİRİŞ

Tarım, insan tarafından kendisine yararlı, özellikle beslenmesi için gerekli hayvansal ve bitkisel ürünler elde etmek amacıyla belirli bir biyolojik ve sosyo-ekonomik ortamda girilen etkinliklerin tümüdür. Tarım, toprak ve tohum kullanarak bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi ve bunların çeşitli aşamalarda değerlendirilmesidir. Tarımsal faaliyetler; insanın beslenme, giyinme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doğal kaynakları işlemeye yönelik tüm uğraşları kapsar. Tarımsal üretim kendine has özellikler içermektedir. Tarım, iş ve aile yaşantısından oluşan bir bütündür (Olalı ve Duymaz, 1987:1, Güler, 2012:1, Akın ve Şahinler, 2020:12). Tarımsal üretim; doğa koşullarına bağlı olup, üretim sürecinde risk ve belirsizlikler fazla görülür. Tarım kesimi belirli ölçüde kendi kendine yetebilecek düzeydedir. Tarımsal üretim birimleri ele alındığında özellikle kırsal alanlarda genelde küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır. Tarım sektörü, başta tarımsal ürünler olmak üzere beslenmeyle ilgili tüm maddelerin (su ürünleri, maden suları, mayalar, orman ürünleri vb.) insan ve hayvan beslemesinde doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak (ham madde gibi) kullanılmak üzere işlenmesine, hazırlanmasına ve son tüketiciye sunulmasına ilişkin tüm işlemleri içeren bir sektördür (Doğan, Arslan, Berkman, 2015:29).

905

Tarım sektörü; bitkisel üretim, hayvansal üretim, ormancılık, balıkçılık ile tarımsal girdilerin üretimi, tarım ürünlerinin işlenmesi, tarım ürünlerinin pazarlanması ve tarımsal örgütler gibi alt dallardan ibarettir. Tarım sektörünün dünyadaki tüm ülkelerin ekonomisinde çok önemli bir yeri vardır ve sektörün yerine getirmesi gerektiği birtakım işlevleri vardır. Bu işlevlerin en önemlisi insanların besin gereksinimi sağlamasıdır. Dünya nüfusu (7,53 Milyar) ve kentleşmenin hızla artmasıyla insanların beslenmesinin önemi de gittikçe artmaktadır. Özellikle güvenli gıda üretimi toplumlarda sosyal ve ekonomik açıdan ön plana çıkmaktadır. Endüstriyel sektörlere hammadde üretmek, tarım dışı sektörlere işgücü sağlamak da önemli işlevleri arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra; kalkınmanın finansmanını, (Bir ülkenin, eğer tarım sektörü çok istikrarlı ise, genellikle sosyal, politik ve ekonomik olarak istikrarlı bir ülke olduğuna inanılmaktadır), gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasını sağlamak, diğer sektörler tarafından üretilen mal ve hizmetlere talep oluşturmak, toplumun sağlığı ve ruhsal dengesini sağlamak tarım sektörünü önemli kılan diğer işlevlerdir. Bahsi geçen bu önemli görevler başarılı bir şekilde sürdürüldüğü takdirde tarım sektörünün; nüfus ve işgücüne, üretim ve verime, toplum beslenmesine, sanayi sektörüne, milli gelire ve dış ticarete yadsınamaz katkıları olacaktır.

Dünyada 570 milyondan fazla tarım çiftliği ve en az 500 milyon aile işletmesi/çiftliği bulunmaktadır. Dünyada çiftliklerin onda dokuzu aile işletmeleridir. Aile işletmeleri dünya tarım üretiminin de %80'ini sağlamaktadır. Türkiye'de tarımsal üretim; küçük arazilerde bölünmüş parsellerde, aile işletmeciliği tarzında, mülk topraklarda yapılmaktadır. Türkiye'nin yüzölçümü 78 milyon ha'dır. Tarım alanları Türkiye yüzölçümünün yaklaşık 1/3'ü kadardır. Toplam tarım alanlarının %10'unda sulanabilir tarım yapılmaktadır. Yaklaşık 3 milyon tarım işletmesinin 2/3'sinden fazlası 10-99 da genişliğinde araziye sahiptir. 1000 da'a sahip işletmelerin payı % 0,15'dir. Türkiye'de kırsal nüfus kentleşmenin artmasıyla sürekli bir azalış göstermektedir. Bu durum tarımla uğraşan nüfusun

azalmasına ve doğal olarak tarım sektöründe istihdamın da düşmesine sebep olmaktadır. Türkiye’de yıllar itibari ile kırsal nüfusta yaşanan değişimleri tablo 1’de görmekteyiz (TÜİK, 2019a). İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında ülkenin $\frac{3}{4}$ ’ünden fazlası kırsal alanlarda yaşarken, 1980’lerde kentsel ve kırsal nüfus oranları birbirine çok yaklaşmıştır. Günümüzde ise nüfusumuz 83 milyonu aşmış ve bunun yaklaşık %93’ü kentlerde yaşamaktadır. Nüfusumuzun yıllar itibari ile sektörlerdeki istihdam oranları tablo 2’de görülmektedir (TÜİK, 2019b). Türkiye’de 1975-2019 yılları arasında nüfusun sektörler göre dağılımı incelendiğinde; 1990’lı yılların başlarında nüfusun yarısından fazlasının tarım sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. 2000’li yıllara kadar sanayi sektöründe istihdam oranı %12,10’dan %24,30’a yükselmiş, hizmet sektöründe %20,60’dan %40,50 düzeylerine ulaşmış, tarım sektöründe bu oran sürekli düşüş eğiliminde olmuş ve %35,20’ye gerilemiştir. Sektörlerin günümüzdeki oranları ise son veriler olan 2019 yılına göre; tarım sektöründe %17,00 sanayi sektöründe %19,50 ve hizmet sektöründe %60,80 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Kırsal Nüfusun Yıllara Göre Değişimi (TÜİK, 2019a)

Yıllar	Kırsal Nüfus (Bin kişi)	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Kentsel Nüfus (Bin kişi)	Kentsel Nüfus Oranı (%)	Toplam Nüfus (Bin kişi)
1927	10.309	75,80	3.291	24,20	13.600
1950	15.713	75,00	5.237	25,00	20.950
1960	18.932	68,10	8.868	31,90	27.800
1970	21.894	61,50	13.706	38,50	35.600
1980	25.105	56,10	19.645	43,90	44.750
1990	23.124	41,00	33.276	59,00	56.400
2000	23.798	35,10	44.002	64,90	67.800
2007	20.650	29,50	49.350	70,50	70.000
2012	17.161	22,70	58.439	77,30	75.600
2013	6.673	8,70	70.027	91,30	76.700
2014	6.371	8,20	71.329	91,80	77.700
2015	6.217	7,90	72.483	92,10	78.700
2016	6.225	7,80	73.585	92,20	79.800
2017	6.141	7,60	74.659	92,40	80.800
2018	6.396	7,80	75.604	92,20	82.000
2019	5.987	7,20	77.163	92,80	83.150

Tablo 2: Türkiye’de Aktif Nüfusun Sektörlere Dağılışı (%) (TÜİK, 2019b)

YILLAR	SEKTÖRLER		
	Tarım	Sanayi	Hizmet
1975	67,30	12,10	20,60
1980	60,00	15,50	24,50
1985	59,00	14,90	26,10
1990	53,70	17,50	28,80
1995	46,80	15,20	38,80
2000	35,20	24,30	40,50
2005	25,50	21,60	52,90
2010	23,30	21,10	55,70
2016	19,50	19,50	61,00
2017	19,40	19,10	61,50
2018	19,70	19,50	60,80
2019	17,00	19,90	63,10

2. COVID-19 PANDEMİSİ VE TARIM SEKTÖRÜ

2019 yılının sonlarına doğru ilk olarak Çin’in Hubei eyaleti Wuhan kentinde görülen, hızlı bir şekilde pandemiye sebep olan ve Covid-19 olarak adlandırılan virüs tüm dünyada başta sağlık sorunları olmak üzere; tarım, ulaşım, turizm, eğitim v.b. birçok alanda ciddi problemlere yol açmıştır. Hastalığın bulaşma etkisi ve yayılımı, yaş gruplarına olan etkisi, septomatik bulgulara her geçen gün yenilerinin eklenmesi, vaka-ölü sayısının artması insanlarda korku ve paniğe sebep olmuştur. Yaşanan paniğin etkisiyle birçok kişi karantina ve tedbir uygulamalarından ötürü ileri dönemlerde ihtiyaç duyacağı temel gıda maddelerini stoklama yoluna gitmiş ve bu durumda arz/talep noktasında birçok sıkıntı yaşanmıştır. Gıda arzı ve talebi doğrudan gıda güvenliğiyle ilgilidir, bu nedenle gıda güvenliği de risk altındadır. Çin ve diğer Asya ülkeleri birçok tarımsal ürünlerin tedarik edilmesinde ilk sıralarda yer aldığından pandeminin ilerleyen günlerinde tüm dünyada tarımsal ürünlerin tedarik edilmesinde sıkıntılara neden olurken diğer taraftan ani fiyat dengesizliklerine de neden olmuştur. Covid-19’un 2020 yılının tarım sektöründe nasıl bir etkisi olacağı üzerine yapılan araştırma ve değerlendirmelere göre; tarımsal ürünlerin arz/talep dengesinde yaşanan yetersizlikler nedeniyle ilerleyen dönemlerde kıtlık sorunuyla karşı karşıya kalınabileceği görüşü öne sürülmektedir (Anonymous, 2020a). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), covid-19 pandemisi ve pandemiyle mücadele kapsamında alınan tedbirlerin, tarımsal üretimde, gıda imalatında, tedarik zincirinde ve gıdaya erişimde kısa vadede arz ve talep noktasında sıkıntılar yaşanabileceğini ilerleyen günlerde ise gıda krizine yol açabileceğini belirtmiştir. Örgüt, böylesi bir durumun hali hazırda açlık sorunundan ve geçmişte yaşanan gıda krizlerinden farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (FAO, 2020, Doğan, 2020:1).

Salgınla beraber hem tüketicilerin hem de üreticilerin tercihleri de değişmiştir ve değişecektir. Bulaşıcı hastalık salgını, açlık ve yetersiz beslenmede de artışlara neden olabilecektir. Hastalık ilerledikçe durum daha da kötüleşecek, hareket kısıtlamaları gitgide daha sık hissedilecek, tarımsal üretim aşamalarında işgücünün azalmasına, tohum, gübre, ilaç, yem, enerji v.b. girdilerin tedarik edilmesinde sorunlar yaşanmasına ve ürünlerin pazara sunulmalarında çeşitli zorluklar yaşanmasına neden olacak olumsuzluklar ortaya çıkacaktır. Tedarik zincirinin önemli bir basamağını oluşturan lojistikte yaşanan aksamalar özellikle yaş sebze-meyveye olan talebin karşılanmasında sıkıntılara sebep olacaktır. Karşı karşıya kalınan bu sorunlar; ülkelerin tarım politikalarında birtakım

değişiklikler yapılmasını ve olası kıtlık sorununa karşı önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır. Covid-19'un ortaya çıkardığı bu olumsuzluklar tarım sektörünün ne denli stratejik öneme sahip olduğunu ve toplumsal bir farkındalık yarattığını bir kez daha gözler önüne sermiştir (Torun Kayabaşı, 2020:41, Yavuz, 2020). Böylece kırsal yaşamın önemi ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi, genç nüfus potansiyelimizin tarım sektöründe aktif rol almasının özendirilmesi için çeşitli politikalar yürütülmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda salgının kırsal alanlarda daha az görülmesi ve sağlıklı, güven içinde yaşamın kırsalda mümkün olabileceği fikri ile kırsal alanlardan kentlere göçün önlenebileceği aksine kentlerden kırsal alanlara tersine göçün gerçekleşmesi mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Sınırların kapatılması ve hareketliliğin kısıtlanması özellikle çabuk bozulabilen gıdaların tüketicilere ulaştırılamaması beraberinde tarımsal ürünler açısından kendi kendine yetemeyen ülkelerde büyük gıda sorunlarına yol açmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında tedarikçi konumunda bulunan ülkeler kendi gıda rezervlerini korumak amacıyla ihracatta kısıtlamaya gitmesinin etkisi olduğu söylenebilir. Dünyanın en büyük buğday ihracatçısı olan Rusya, gıda rezervlerini korumak amacıyla ihracatta kısıtlamaya gitmiş, Kazakistan, Sırbistan ve Vietnam da yine aynı şekilde un, şeker, patates ve ayçiçeği ihracatında sınırlandırma getirmiştir (Anonymous, 2020b). Avrupa'da topraklarının %40'ı tarım arazilerinden oluştuğu için tarım, Avrupa'nın ekonomik, kültürel ve siyasi hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Pandeminin yoğun yaşandığı İtalya'da salgını önlemek amacıyla hükümetin ürünlerin hasat, paketlenme, nakliye aşamalarında sıkı tedbirleri uygulamasının tarım sektörünü olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir (Anonymous, 2020c). Ayrıca ülkedeki çiftçiler, Romanya ve Arnavutluk gibi diğer ülkelerden gelecek mevsimlik işçilerin temininde alınan önlemler nedeniyle iş gücü noktasında sıkıntılar yaşanacağını bu durumda tarımsal üretimde aksamalara yol açacağını yetkililere bildirmişlerdir (Anonymous, 2020d). İtalya'da olduğu gibi Fransa'da da tarım işçisi tedarik edilmesinde sıkıntılar yaşanmış ve hali hazırda işsiz veya işinden çıkarılmış vatandaşlarına "tarımsal vatanseverlik" çağrısıyla tarımın sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır (Anonymous, 2020e). Avrupa Birliği ülkeleri; tarımsal bozulmayı önlemek ve tarımın sürekliliğini sağlamak amacıyla tarımsal üretim sektörlerine teşvik sisteminin uygulanacağını belirtmişlerdir (Anonymous, 2020f). İhracat yapan ülkelerde ihracatta kısıtlamaya giderken ithalatçı konumunda olan Avrupa Birliği ülkelerinde ise, ithalatla belirtilen bazı kurallarda esneklik yapılmıştır. ABD resmi kayıtlarına göre tarımda yılda 2,5 milyon kişi çalışmakta, bunların yaklaşık 1,4 milyonunu gezici ve geçici mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Ancak, resmi olmayan rakamlara göre bu sayı 3 ila 5 milyon arasındadır. Pandeminin etkisini ağır bir şekilde hisseden Amerika'da; tarımsal üretimin sekteye uğramaması için eyalet hükümetleri ve merkezi hükümet üreticilere salgının etkileri ve alınacak önlemler noktasında sürekli bilgilendirme yapmıştır (Anonymous, 2020g, Anonymous, 2020h, Anonymous, 2020i). Ülkemizde salgının tarımsal üretime karşı etkilerini azaltmak amacıyla "Tarımsal Üretim Seferberliği" çağrısıyla üreticilerin talebi yetkililere iletilmiştir. Genel olarak çiftçiler bahsi geçen bu çağrıda; 2020 desteklerinin gecikmeden ödenmesini, üretimde kullanılan gübre, tohum, ilaç, yem, mazot vb. temel girdilerin maliyetlerinin düşürülmesini talep etmişlerdir (Anonim, 2020a).

3. PANDEMİ SÜRECİNDE TÜRK TARIM SEKTÖRÜNDE ALINAN TEDBİRLER

Covid-19'un Türkiye'de görüldüğü günden itibaren Tarım ve Orman Bakanlığı coronavirus tedbirleri kapsamında birçok tedbirler almıştır. Bu bağlamda; hayvancılık ve gıda işletmeleri ile tüketicilerin covid-19'a karşı almaları gerektiği tedbirleri içeren broşürler 81 ilimize dağıtılmıştır. Broşürlerle; bakanlığa bağlı il, ilçe müdürlüklerinin, perakende sektörünün, üreticiler ile odalar ve birliklerinin bilgilendirilmesi amaçlanmıştır (Şekil:1) (Tarım, 2020a). Broşürde genel olarak sosyal mesafe ve hijyen kurallarına uyulması, koruyucu ekipman ve maske kullanılması, kıyafet değişiklikleri için özel alanlar oluşturulması, zaruri olmadıkça işletmeye ziyaretçi kabul edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Şekil 1: Hayvancılık işletmelerinde koronavirüs önlemleri (Tarım, 2020a)

Tarım ve Orman Bakanlığı, hayvan hareketliliğinin yoğun olduğu Kurban Bayramı'na özel covid-19 bilgilendirme broşürü hazırlamıştır (Şekil:2). Broşürde yine genel covid-19 kuralları vurgulanmış, bunun yanı sıra kesilen hayvanlara ait hastalıklı organların ve kesim sırasında oluşan atık ve kist hidatik riskine karşı karaciğer ve akciğer gibi iç organların evcil ve yabani hayvanlara verilmemesi gerektiği belirtilmiştir (Tarım, 2020a).

909

2: Kurban satış ve kesim yerlerinde Covid-19 tedbirleri (Tarım, 2020a)

Çiftçilere de benzer şekilde; sosyal mesafe ve hijyen kurallarına riayet edilmesi, öksürük ve yüksek ateş şikayeti olanlardan kaçınmaları ve bu kişileri çalıştırmamaları, sera, ahır ve ağıl gibi kapalı alanları sık sık havalandırmaları, kullanılan alet ve ekipmanları dezenfekte etmeleri ve hayvanların temizliğine özen göstermeleri tavsiyelerini içeren özel broşürler hazırlanmıştır (Tarım, 2020a). Bakanlık ayrıca hayvan sağlığının korunması ve covid-19'un veteriner hekimler yoluyla yayılmasını önlemek amacıyla veteriner hekimlerin çalışma esnasında uymaları gereken bir dizi tedbirleri içeren özel broşür yayınlamıştır. Broşürde uyulması gereken genel tedbirlerin yanı sıra hekimlere özel; saha görevinde iken yeterli büyüklükte araçları kullanmaları ve araçlarda en fazla 3 kişi bulundurmaları, araçtaki gereksiz malzemeleri boşaltmaları, yeterli sayıda malzeme bulundurmaları (saha malzemeleri ve tek kullanımlık; eldiveni maske, bone vb.) aracı kirli ve temiz olmak üzere iki bölgeye ayırmaları, işletmelere giriş-çıkışta ayak banyosu yapmaları vb. kurallar yer almaktadır (Tarım, 2020a). Covid-19'un yayılma hızının en yüksek olduğu yerlerden biri de hiç şüphesiz unlu mamullerin satışının yapıldığı işletmelerdir. Ekmek ve unlu mamullerin üretildiği işletmelere özel hazırlanan broşür şekil 3'de görülmektedir. Bakanlık; genel coronavirus tedbirlerinin yanı sıra işletmelere ürünlerin satışı esnasında kişi sayısını sınırlandırmalarını, unlu mamullerin hazır ambalaj ya da gıdayla temasa uygun kağıt, plastik esaslı bir ambalaj ile tüketiciye sunulmasını, ürünü veren kişi ile para alış verişinin farklı personelle gerçekleştirilmesi gerektiğini, dağıtım araçlarının ve işletmelerin sık sık dezenfekte edilmesini istemiştir (Tarım, 2020a).

Şekil 3: Ekmek ve unlu mamuller üreten işletmelerde koronavirus tedbirleri (Tarım, 2020a)

Belirtilen bilgilendirme broşürlerinin dışında bakanlık ayrıca; çiftçilerimiz için tarla ve serada alınacak önlemler, kümeslerde uygulanacak tedbirler, evcil hayvanlar ve sokak hayvanlarının bakımını üstlenen kişiler için coronavirus önlemlerini içeren özel broşürler hazırlamıştır (Tarım, 2020a). Tarım ve Orman Bakanlığı, alınan tedbirlerin uygulanıp uygulanmadığının tespitine yönelik 81 ilde denetimler gerçekleştirmiştir. Birçok işletmeye denetimlerde önce uyarı, tekrarında idari para

cezası verilmiştir. Bakanlık, vatandaşlara her türlü ihbar, şikâyet, soru ve sorunlarına yönelik Alo 174 Gıda Hattı ve Whatsapp İhbar Hattından hizmet verileceğini açıklamıştır (Tarım, 2020b). Pandeminin çıkış noktası olan Çin'den ithal edilen su ürünleri ve hayvansal ürün girişleri Ocak ayında alınan kararlar doğrultusunda durdurulmuştur. Egzotik ve pet hayvanların bu süreçte ülkeye girişlerine izin verilmemiştir (Tarım, 2020b). Tarım ve Orman Bakanlığı bu süreçte, salgının önlenmesi amacıyla aldığı tedbirlerin yanı sıra çiftçilerin kredi borçlarının ertelenmesine yönelik girişimlerde de bulunmuştur. Nitekim Ticaret Bakanlığınca, “Tarım satış kooperatifleri birliklerinin, Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunu uyarınca yeniden yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının 2020 yılına ait borç taksit ödemesi, faizsiz olarak 2021 yılına ertelenecek, 2021 yılı dahil daha sonraki yıllarda ödenecek taksit tutarları da faizsiz olarak birer yıl ertelenecektir,” “Yapılan düzenleme ile tarım satış kooperatifleri birliklerimizden Çukobirlik, Trakyabirlik, Marmarabirlik, Karadenizbirlik, Antbirlik, Tariş Üzüm Birliği, Tariş Zeytinyağı Birliği, Tariş Pamuk Birliği ve Tariş İncir Birliğinin 2020 yılında ödemeleri gereken DFİF taksitleri ödenmeyecek, 2021 yılından itibaren faizsiz olarak taksit ödemeleri devam edecektir” açıklaması yapılmıştır (Ticaret Bak., 2020a). Aynı zamanda yeni tip koronavirüs (covid-19) salgını kaynaklı zorlayıcı sebep gerekçesiyle; Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu kapsamında verilmiş olup 2020 yılı içinde geçerlilik süresi dolacak olan lisansların geçerlilik süresinin bir yıl uzatılacağı belirtilmiştir (Ticaret Bak., 2020b).

4. PANDEMİ SONRASI TÜRK TARIMINDA OLMASI GEREKEN DEĞİŞİKLİKLER

COVID-19 pandemisinin insanlığa verdiği dersler dikkate alınarak bu gibi durumlarda neler yapılabileceği düşünülmek zorundadır. Bu nedenle özellikle olası salgın, doğal afet, savaş vb. durumlarda tüm dünya ülkelerinin tarımsal ürünlerin devamlılığı noktasında mutlaka alternatif planları ve politikaları olması gerekmektedir. Sosyal, ekonomik, politik, yasal, finansal, enerji, sağlık hizmetleri, ulaşım, iletişim, ekolojik, iklim ve tarım hayatı tanımlayan birbirine bağlı sistemlerdir. Tüm bunların arasında tarım ve gıda tedarik sistemleri benzersizdir ve tüm sistemler arasındaki bağlantı noktasında bulunmaktadır. Her an, her yerde, gıda sistemleri aracılığıyla dünya ve insanlar birbirine bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle tarım stratejik bir sektördür. Tüm dünyada yaşanan bu salgın süreci göstermiştir ki tarım sektöründe yaşanabilecek olumsuzluklar sadece üreticileri etkilememekte, tüm insanlığı etkisi altına almaktadır. Salgın sürecinde tarım sektöründe yaşanan ve yaşanacak olan olası değişimler değerlendirilecek olursa; tüm dünya ülkeleri için tarımın ne kadar önemli olduğu fark edilerek hükümetlerin sürdürülebilir bir tarım için tarım politikalarını tekrar gözden geçirmesi gerektiği söylenebilir.

911

COVID-19 deneyimlerine dayanarak, hükümetler yabancı tedarik kaynaklarına fazla bağımlı olduklarını hissettiklerinde küreselleşmenin gıda sistemleri üzerindeki etkilerini tersine çevirmek isteyeceklerdir. Bu da ülkelerin uluslararası işbirliğinden kaçınarak giderek daha fazla içe dönük hale gelmelerine neden olacaktır. Pandemi süreci, tüm dünya ülkelerini gıda temini noktasında güç durumda bırakmış olsa da, ülkelerin gıda üretiminde kendi kendine yeterlilik politikalarını yeniden ele almaları için fırsat doğurmuştur. Bu noktada ülkemiz, farklı iklim özelliklerine sahip olmasının sağladığı ürün çeşitliliği avantajını üretimin her safhasında ileri teknolojik yöntemlerle desteklerse, Türkiye kendi kendine yeterliliğini yani gıda güvencesini rahatlıkla sağlayabilecektir. Başta ülkemizde olmak üzere tüm dünyada giderek küçülen tarımsal alanların korunması ve tarım sektörünün etkinliğinin artırılması için yasal düzenlemelerle güncellenmesi gerekmektedir. Bu noktada öncelikle yerli ürünlerin üretilmesine önem verilmesi, tarımı destekleyerek, tarım arazilerini koruyarak ve çiftçilerin tarımsal üretim faaliyetlerinin devamlılığı için her türlü destek, teşvik planlarının yapılması gerekmektedir. Tarıma elverişli devlet arazilerinin bölgenin üretim potansiyeli ve iklim koşulları göz önünde bulundurularak özellikle toprak sıkıntısı çeken çiftçilere kiralama gibi çeşitli yöntemlere verilmesi üretimin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Belirli ürünlerde çiftçilere ürünlerinin alım garantisi verilerek ürünlerin değerinin altına satılmasının önlenmesi gerekmektedir. Üretim safhasında maliyetlerin en aza indirgenmesi, tarımın sürdürülebilirliği ve teşvik edilmesi için; hükümet politikalarının temelinde iş gücü, tohum, gübre, ilaç, yem, enerji vb.

temin edilmesinde yaşanan sorunların giderilebilmesi amacıyla uzun vadeli ve düşük faizli kredi olanaklarıyla desteklenmelidir (Akın ve Şahinler, 2020:25).

Pandemi sürecinde zor durumda kalan çiftçilerin kredi borçlarının ertelenmesi veya borçların en azından bir kısmının bu dönemde silinmesi üreticiye nefes aldıracaktır. Bakanlık tarafından, ithalatı durdurulacak ve ulusal gıda güvencesi bağlamında ihracatı gerçekleştirilemeyecek ürünlerin neler olduğu önceden ilan edilerek üreticiler mağdur edilmemelidir. Salgın sürecinde Türk Lirası'nın Dolar/Euro karşısında değer kaybetmesi, başta yem girdileri olmak üzere, gübre, ilaç, tohum vb. ürünlerin ithal edilmesinde üreticileri zor durumda bırakmıştır. Üretim maliyetlerinin düşürülmesi için bahsi geçen ürünleri temin edilmesi aşamasında etkin ticaret politikalarının yürütülmesi zaruridir. Tarımsal üretimin yoğun yapıldığı bölgelerde yeterli sayıda ziraat mühendisleri ve veteriner hekimlerin istihdam edilerek üreticilerin yaşadığı sorunların kısa sürede çözülmesi sağlanmalıdır. Salgın boyunca, üretimin her safhasında yer alan tarım işçileri hareketliliğinin ve çalışma koşullarının bakanlığın almış olduğu tedbirler kapsamında gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine, üretici ile tüketici arasındaki mesafenin mümkün olduğunca kısaltılmasına dikkat edilmelidir. Toprak ve suyun kirlenmesinin önüne geçebilmek için sıkı tedbirler ve caydırıcı yaptırımlar uygulanmalıdır. Nitekim toprak ve su sürdürülebilir tarım ve güvenli gıda üretimi için olmazsa olmaz hususlardandır. Ülkemiz topraklarının büyük çoğunluğu mikro elementler yönünden zayıf olduğundan, iyot, selenyum ve çinko gibi mineral maddelerce zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Pandemi, kısa vadede tarım sektörü için bazı ciddi zorluklar ortaya çıkarırken, aynı zamanda iklim değişikliği de dâhil olmak üzere bir dizi zorluk karşısında dayanıklılığını artırmak ve sektördeki dönüşümleri hızlandırmak için de bir fırsat doğurmaktadır. Ülkemizde üretimin her safhasında enerji ihtiyacının yetersizliğinden dışa bağımlılığımız söz konusudur. Belirtilen sorunun aşılması için doğal ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması ve enerjinin teknolojik yöntemlerle verimli bir şekilde kullanılması özendirilmelidir. Tarımda dünya rekabetinde söz sahibi olmak dünyanın geleceği hakkında da söz sahibi olmaktır. Ülkemiz tarımsal faaliyetlerinden en üst düzeyde verim alınması amacıyla modern tarım teknolojilerin uygulanabilmesi bu süreçte daha da önem kazanmıştır. Modern tarım yöntemleri özellikle salgın gibi durumlarda ihtiyaç duyulan iş gücü gereksinimlerini en aza indiren maksimum verim alınmasını sağlayan yapay zekâ, akıllı tarım gibi sistemleri içeren tarımsal faaliyetlerdir. Ayrıca sistemin yaygınlaştırılması ile üreticiler, toplayıcılar, dağıtıcılar, işleyiciler, pazarlamacılar ve tüketicileri kapsayan interaktif bilişim ağının oluşturulması sektöre büyük katkı sağlayacaktır. Böyle bir sistemin varlığı çabuk bozulmaya yatkın tarımsal ürünler başta olmak üzere, ürünlerin üretimden tüketim aşamasına kadar herhangi bir değer kaybı yaşamadan son tüketiciye ulaşmasını sağlayacaktır. Uydu teknolojisi, dron, robotik sistemler ve sensörlerin yer aldığı hassas tarım, dikey tarım ve dijital tarım uygulamaları gibi yeni nesil tarım tekniklerinin geliştirilmesinin pandemi sürecinde daha da hız kazanacağı beklenmektedir.

912

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

COVID-19 pandemisi tüm dünyaya hayatın devamlılığı için tarımın ne kadar önemli olduğu gerçeğini gözler önüne sermiştir. Bu salgın süreci, tarım sektörünün ülkelerin ekonomik politikalarında her zaman birinci sırada yer alması gerektiğini göstermiştir. Bu nedenle özellikle olası salgın, doğal afet, savaş vb. durumlarda tüm dünya ülkelerinin tarımsal ürünlerin devamlılığı noktasında mutlaka alternatif planları ve politikaları olması gerekmektedir. Tarım ve gıda tedarik sistemleri birbirinden ayrı düşünülemez, tarım tüm sistemler arasındaki bağlantı noktasında bulunmaktadır. Yaşamın sürekliliği için her an, her yerde gıdaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle, gıda sistemleri aracılığıyla dünya ve insanlar birbirine bağlı olmak zorundadır. Yaşadığımız salgın süreci tarımın stratejik bir sektör olduğunu bir kez daha bizlere hatırlatmıştır. Tüm dünyada yaşanan bu salgın süreci göstermiştir ki tarım sektöründe yaşanabilecek olumsuzluklar sadece üreticileri etkilememekte, tüm insanlığı etkisi altına almaktadır. Dolayısıyla tarım sektörünün çözülmesini beklediği sorunlardan kendimizi muaf tutamayız. Başta ülkemizde olmak üzere tüm dünyada giderek küçülen tarımsal alanların korunması ve tarım sektörünün etkinliğinin artırılması için yasal düzenlemelerin bir an önce güncellenmesi sürdürülebilir bir tarım için zaruridir.

Türkiye, farklı iklim özelliklerinde birçok tarımsal ürünün yetiştirilmesine uygun coğrafik bölgelere sahiptir. Ayrıca Avrupa ülkelerine nazaran oldukça yüksek genç nüfus potansiyeline sahiptir. Sahip olduğu bu fırsatları modern tarım teknolojileri ile birlikte etkin bir şekilde kullandığı takdirde dünyada tarım sektöründe söz sahibi olabilecek ülke konumundadır. Bunun yanında jeopolitik konumu da göz ardı edilmemelidir. Bu sayede ürettiği tarımsal ürünleri rahatlıkla başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, Ortadoğu, Orta Asya ülkeleri, Kuzey Afrika gibi birçok ülkeye ihraç ederek birincil tedarikçi ülke konumunda olması hiç de zor değildir.

KAYNAKÇA

1. Anonymous, (2020a). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. ILO Monitor 1st Edition/18 Mart 2020. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf Erişim Tarihi: 10.09.2020.
2. Anonymous. (2020b). Russia Wants to Limit Grain Exports to Protect Food Supplies. Bloomberg. Available online: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-27/wheat-futures-rise-as-russia-considers-grain-export-quota> Erişim Tarihi: 10.09.2020
3. Anonymous, (2020c). Coronavirus Epidemic Hits Italy's Agriculture Sector. <https://www.oliveoiltimes.com/production/coronavirusepidemic-hits-italys-agriculture-sector/80460> Erişim Tarihi: 10.09.2020
4. Anonymous, (2020d). Coronavirus lockdown leaves Italian farmers struggling to plant for spring. <https://www.reuters.com/article/us-healthcoronavirus-italy-farming/coronavirus-lockdown-leavesitalian-farmers-struggling-to-plant-for-spring-idUSKBN20Z2WD> Erişim Tarihi: 10.09.2020
5. Anonymous, (2020e). COVID-19: France Calls Unemployed to Work in Fields As Borders Stay Close. <https://www.euractiv.com/section/coronavirus/news/COVID-19-france-calls-unemployedto-work-in-fields-as-borders-stay-closed/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
6. Anonymous, (2020f). COVID-19: Agri-food sector calls on EU to avert agricultural disruption. <https://www.euractiv.com/section/agriculturefood/news/COVID-19-agri-food-sector-calls-on-eu-toavert-agricultural-disruption/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
7. Anonymous, (2020g). The Effects of COVID-19 Will Ripple through Food Systems. <https://www.scientificamerican.com/article/the-effects-ofCOVID-19-will-ripple-through-food-systems/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
8. Anonymous, (2020h). Covid-19 (Novel Coronavirus Disease) Information. <https://agr.wa.gov/about-wsda/news-and-media-relations/COVID-19> Erişim Tarihi: 10.09.2020
9. Anonymous, (2020i). Impact of COVID-19 on Agriculture. <https://www.fb.org/issues/impact-of-COVID-19-on-agriculture> Erişim Tarihi: 10.09.2020
10. Anonim. (2020a). Ziraat Mühendisleri Odasından Tarımsal Üretim Seferberliği Çağrısı, 26.03.2020 tarihli basın açıklaması. <https://www.tarimdanhaber.com/tarim/ziraat-muhendisleri-odasindantarimsal-uretim-seferberligi-cagrisi-h14051.html>. Erişim Tarihi: 10.09.2020
11. Akın, Y., Şahinler, N. (2020). Avrupa Birliği Uyum Süreci Kapsamında Türkiye'de Hayvancılık Faaliyetleri ve Hayvancılıkla İlgili Politikaların Değerlendirilmesi. Uşak Üniversitesi Fen ve Doğa Bilimleri Dergisi. 4 (1), 11-27.
12. TÜİK. (2019a). Türkiye'de Kırsal Nüfusun Gelişimi www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 01.09.2020
13. TÜİK. (2019b). Türkiye'de Aktif Nüfusun Sektörlere (%) Dağılışı. www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 01.09.2020
14. FAO. (2020). COVID-19 and the risk to food supply chains: How to respond? <http://www.fao.org/3/ca8388en/CA8388EN.pdf>. Erişim tarihi: 10 Ekim, 2020.
15. Doğan, O. (2020). Türkiye'de Kendine Yeterli ve Krizlere Dayanıklı bir Tarım-Gıda Sistemi için Kovid-19 Pandemisi Çerçevesinde Öneriler. TESEV Değerlendirme Notları 2020/1.

16. Olalı H ve Duymaz İ. (1987). Tarımın Türk ekonomisindeki yeri ve ekonomik gelişmeye katkısı. İzmir: İzmir Ticaret Borsası Yayınları.
17. Yavuz, F. (2020). Tarıma Koronavirüs Etkisi. Kriter. Aylık Siyaset Toplum ve Ekonomi Dergisi, 5(46), 86-89.
18. Torun Kayabaşı, E. (2020). Covid-19'un Tarımsal üretime etkisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 7(5). 38-45.
19. Gürler, A.Z. (2012). Analitik tarım ekonomisi. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
20. Doğan, Z., Arslan, S, Berkman, A.N. (2015). Türkiye'de tarım sektörünün iktisadi gelişimi ve sorunları: Tarihsel bakış. Niğde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 29-41.
21. Tarım ve Orman Bakanlığı, (2020a). Tarım ve Orman Bakanlığı Kovid-19 tedbirleri. <https://www.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=52>. Erişim tarihi: 08.11.2020.
22. Tarım ve Orman Bakanlığı, (2020b). Tarım ve Orman Bakanlığı Kovid-19 tedbirleri. <https://www.tarimorman.gov.tr/SDB/Haber/170/>. Erişim tarihi: 08.11.2020.
23. Ticaret Bakanlığı. (2020a). Tarım satış kooperatifleri birliklerinin DFİF taksitleri faizsiz olarak birer yıl ertelendi. <https://covid19.ticaret.gov.tr/esnaf-sanatkar/duyuru/tarim-satis-kooperatifleri-birliklerinin-dfif-taksitleri-faizsiz-olarak-birer-yil>. Erişim tarihi: 08.11.2020.
24. Ticaret Bakanlığı. (2020b). 2020 yılı içinde lisans süresi dolacak olanların lisans geçerlilik sürelerini bir yıl uzatıldı. <https://icticaret.ticaret.gov.tr/haberler/2020-yili-icinde-lisans-suresi-dolacak-olanlarin-lisans-gecerlilik-surelerini-bir>. Erişim tarihi: 08.11.2020.